

Het pensioenspook

Bij EPO verschenen ook:

CrisisMoordenboek

Gilbert De Swert

Uw sociale zekerheid in gevaar

Jef Maes

De heruitvinding van de samenleving

Jan Blommaert

Het neoliberalisme

Jaap Kruithof

Het
pensioen
spook

Gilbert De Swert

epo

Omslagontwerp: Compagnie Paul Verrept
Vormgeving: EPO
Druk: drukkerij EPO

© Gilbert De Swert en uitgeverij EPO vzw, 2011
Lange Pastoorstraat 25-27, 2600 Berchem
Tel: +32 (0)3 239 68 74
Fax: +32 (0)3 218 46 04
E-mail: uitgeverij@epo.be
Web: www.epo.be

Isbn: 978 90 6445 864 4
D 2011/2204/20
Nur 740

Verspreiding voor Nederland
Centraal Boekhuis BV Culemborg

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Opkikkertje 7

Pensioenspoken 13

De V-rekening 33

Voorspeling 35

Demagografie 43

Visioenen van pensioenen 63

Pijnsioenen 65

Schrale zekerheid 75

Pinnige pensioenen 83

Pittige pensioenen 87

Gouwen ouwen 101

Verpijlering 111

Pijlerpeiling 113

Grijstest 123

Onrustpensioen 143

Beeftijd 153

V-betaling 169

BKV 171

Werk meer? Meer werk! 177

Duveljaren 207

Afkikkertjes 227

De spookbrigade 229

Pensiona non grata 237

Bonus 239

OPKIKKERTJE

Een goal van Anderlecht is ooit beschreven als ‘bijna onstopbaar’. Zo’n wringwoord schiet tegenwoordig iedereen in het hoofd over pensioenen. Een hervorming is ‘bijna onontkoombaar’. Versta: ‘bijna onstopbaar’. De zaak lijkt uitgemaakt. Geen discussie meer mogelijk, geen debat meer nodig: er is een pensioenprobleem!

Ten eerste een demografisch probleem: met een evolutie van vier naar twee actieven voor één gepensioneerde binnen 50 jaar, is het geen kwestie meer van links of rechts maar van ‘louter rekenkunde’ (Herman Van Rompuy).

Vervolgens een financieel probleem: de huidige en vooral toekomstige sociale uitgaven zijn zo ‘huiveringwekkend’ dat het pensioen moet ‘gered’ worden door minder (pensioen of gepensioneerden) te betalen en meer zelf bij te verzekeren.

Ten slotte een moreel probleem: onze kinderen gaan beladen en belast worden, rechtvaardigheid tussen de generaties moet hersteld worden.

Alle ‘experts’ zeggen het, alle politici herhalen het. Algehele consensus. Zoveel éénklank is verdacht. Er is iets dat niet klopt, dat schel klinkt. Zoals een te vlotte oplossing in een ingewikkelde moordzaak.

Aanwijzingen?

Een kwestie die niet politiek maar enkel rekenkundig is? Denk je de betovergrootvader van Herman Van Rompuy in, die in 1900 voorspelt: één Belg op drie werkt nu in de landbouw, maar in 2000 zullen er dat nog maar één op vijftig zijn, dus is hongersnood binnen dit en 100 jaar onvermijdelijk. Vandaag zijn er zelfs minder bakkers, maar de Belgen buikiger dan ooit. Hun broodje is gebakken.

Pensioenen zijn in België te laag? En tegelijk te gelijk – volgens prof Jos Berghman (‘te veel herverdeling’), journalist Guy Tegenbos (‘over-

solidariteit'), politicus Jan Jambon ('veel *waste* in het systeem') en econo- mist Ivan Van de Cloot ('perverse solidariteit'). Alle vier gerechtigd op welige pensioenen, dankzij veel omgekeerde herverdeling.

Minder en minder pensioen in een rijker en rijker land? De ene sce- nario's beloven een sterke langetermijndynamiek (informatietechnologie, productiviteitswinsten). Andere scenario's zeggen dat sociale rechten moeten verminderd worden. Een verwittigd mens is kennelijk twee soor- ten voorspellingen waard.

Kapitalisatie ter aanvulling van repartitie? Dezelfde politici (en eco- nomisten) die tijdens de financiële crisis de Russische roulette van kapi- talisatie en de stabiliserende werking van repartitie meegemaakt hebben, willen niettemin wettelijke pensioen laten verglijden en aanvullende pen- sioenen versterken. Het lijken nochtans serieuze mensen.

De Europese schuldencrisis verplicht nu eenmaal tot doorpakken? Als Nicolas Sarkozy zegt: 'Als ik geen pensioenhervorming gewild had, dan zouden we ons bevinden in de situatie van de landen die nu in opspraak zijn', dan is die uitspraak niet economisch gefundeerd maar politiek ge- motiveerd. Bezuinigen wordt gepresenteerd als oplossing voor de euro- en bankencrisis, overal in Europa.

België blijft hopeloos achter, de politiek doet al vier jaar niks? Iedereen bougeert, behalve de Belgen. Zij willen nog altijd niet aannemen dat de eurocrisis losgebarsten is omdat de pensioenleeftijd nog niet overal 67 is, en het brugpensioen in België nog altijd bestaat. Nog niet begrepen? Dan zullen de financiële markten het u hardhandig leren: langer werken, zo niet nog langer, meer bijdragen, zo niet nog meer, minder pensioen, zo niet nog minder.

De arbeidsmarkt wordt alweer krap? 'Heel veel bedrijven moeten goed opgeleide werknemers met pensioen laten gaan en vinden geen geschikte vervangers. Als de politieke wereld daar iets wil aan doen, zal dat nog dit jaar moeten gebeuren' – want in 2012 zijn er eerst sociale verkiezingen en daarna weer interprofessionele onderhandelingen (Rudi Thoinaes, VBO). Zelf moeten de werkgevers nog altijd niks doen.

Hervorming van het 'generatiepact'? 'Mist zijn doelstelling' (VBO). O ja? Het aantal werkende 55+ is toegenomen van 25% (2000) tot 37,3% (2010). Bruggepensioneerden en oudere werklozen vergrijzen ziender-

ogen en zijn met uitsterven bedreigd. Nog een generatiepact? Dan is een nieuwe partij nodig, Grijsgroen! – voor het behoud van de menselijke biodiversiteit.

Langer leven, dus langer werken? Het gezond verstand zelve. Later stoppen zal gemiddeld niemand pensioenjaren ontstelen. Het probleem is dat ‘gemiddeld’. Langer leven? Hoeveel korter leven kortgeschoolden? Hoe weinig weinigverdieners halen de pensioenleeftijd? Langer werken? Het ware een fenomenale vooruitgang als juist beter werken tot langer werken leidt. Misschien komt er dan ooit wel een tijd waarin mensen niks liever willen dan blijven werken.

Als de babyboomers van toen nu niet het voorbeeld geven, laten ze een astronomische schuld en een kolossale vergrijzingskost aan hun kinderen? Neem een ticket naar 2040. De actieven die dan de schuld van vandaag en de vergrijzing van dan op zich zouden moeten nemen, dat zouden de jongeren (0-25 jaar) van vandaag zijn. Die groep jongeren wordt weer groter. Vlaanderen moet opvang en klasjes zoeken voor 25.000 peuters meer. Eén: bekijk schuld van vandaag met de ogen van morgen. Twee: waar er schuld is, is er schuldvordering. Waar er schuldenaars zijn, zijn er schuldeisers. Waar ontleend wordt, wordt uitgeleend. In werkelijkheid laten we de kinderen van werknemers een schuld na die ze zullen moeten aflossen aan de kinderen van renteniers.

Waarom worden de pensioenen niet ‘gered’ zoals de banken? Banken kregen geld en staatswaarborg. Bedrijven worden ‘gered’ door ‘lastenverlagingen’ en tijdelijke werkloosheid. Pensioenen zouden moeten ‘gered’ worden door aderslating. Molière heeft ons geleerd zo’n geneesheren en hun remedies te wantrouwen.

De politieke dokters willen nochtans niet wachten met hun therapie. Het gaat er tenslotte om de rekening van de financiële crisis door te schuiven naar werknemers en bevolking. De tekorten van vandaag worden daarom gepresenteerd als de eerste spookverschijnselen van evoluties (vergrijzing, klimaat) die ingrepen van blijvende, ‘structurele’ aard vergen.

De bevolking mag daarom, met hogere bedoelingen, gegijzeld, in dit geval gegrijzeld worden.

Spoken mogen opgevoerd worden, leugens als koeien van waarheden in de mediawei gezet. Meer nog, spreek je over verleugening van de vergrijzing, maken ze daar direct verloochening van. Zeg je dat met de grijze toekomst een zwart loopje genomen wordt, word je ogenblikkelijk beticht van verbloeming, ontkenning, zelfs negationisme.

Maar je bent geen negationist, je bent spokenjager. En dit is geen sprookjesboek, wel een spookjesboek.

We moeten ons niet boekhoudkundig laten grijzelen. Afbouw pensioen? Nee toch. De 20ste eeuw heeft zo hard gezwoegd om de dromen van de 19de eeuw te realiseren dat de 21ste eeuw dat allemaal niet mag neerhalen. We nemen de uitdaging op, als dappersten aller Galliërs tegen de Romeinen. Ons pensioen, bij Toutatis!

PENSIOENSPOKEN

(geleid bezoek aan het spookhuis voor jong en oud,
klein en groot, man en vrouw)

Dames en heren, vrienden en vriendinnen, beste mensen,

Dit jaar, 2011, is uitgeroepen tot het jaar van alle rampen. Het jaar waarin de grootste en langste ramp begint. Geen normale, natuurlijke ramp die iedereen overvalt. Maar een ramp van een nieuwe soort: een ramp die al tijden aangekondigd is, die al jaren op de kalender staat.

Want 2011, dat is het jaar waarin de eerste jaargang van de *babyboom* de eerste lichting van de *bompa-* en *bommaboom* wordt. Het jaar waarin de bevolking op arbeidsleeftijd zou gaan krimpen. En het jaar waarin de 60-plussers de 20-minners in aantal gaan overstijgen. Drie rampen in één.

Allemaal de schuld, ik zeg het er meteen bij, van de babyboomers. Die hebben zich minstens twee keer misdragen. Eerst hebben ze niet het procreatieve gedrag van hun ouders voortgezet. Die hebben vanaf 1946 het geboortecijfer doen pieken, hun nazaten hebben het even prompt laten zakken na 1964. Dat wangedrag gaan de babyboomers niet meer goedmaken. Ondanks de loffelijken tweede vaderschapsronde van sommige 50-plussers. Die blijven, helaas, een miniminderheid.

Boete doen zouden babyboomers nog wel kunnen voor hun tweede misdraging. Die is dat ze ook nog allemaal lang willen blijven leven. Al heel hun leven hebben ze hun levensverwachting verlengd gezien met een trimester per jaar of zes uren per dag. En ook al worden ze dit jaar 65, dan nog mogen ze rekenen op vele jaren meer: nog 18 voor mannen, nog 21 voor vrouwen. En voor wie pas de volgende jaren de 65 bereikt, komt daar nog een dikke maand per jaar later bij. Een beetje ongezond gedrag zou daar wat leven kunnen van afhaken – de hele dag voor de televisie, een pak Duvels of een fles Bordeaux erbij, chips en nootjes *à volonté*. Maar nee, ze moeten zonodig 's morgens hun tuin wieden, 's namiddags bij hun kinderen gaan klussen en 's avonds fitnes-

sen. En zaterdags het park belopen en zondags de fiets op en af. *We're too old to die young*, zingt Timber Timbre, nooit te beroerd om een tragedie te benoemen.

Heel hun leven zullen babyboomers te weinig gedaan hebben: te weinig wiegen en te weinig kisten. Optelsom: te veel vergrijzing. Resultante van twee tot voor kort gelukkig geheten evoluties: meesterschap over vruchtbaarheid en verlenging van levensduur. Maar waarvan nu angstvallig de keerzijde tegemoet gekeken wordt: meer pensioen en meer zorg. Niet achtereenvolgens maar tegelijkertijd.

De rekening is vlug gemaakt: er komen minder actieven die meer niet-actieven gaan moeten onderhouden, dat wordt moeilijk, eigenlijk onmogelijk, gewoon niet te doen. Pensioen en gezondheidszorg, afin de hele sociale zekerheid, die wordt mettertijd onbetaalbaar.

Het lijkt vanzelfsprekend, maar is het dat ook?

Bekijken we samen de drie delen van de redenering van dichterbij.

1. Komen er minder actieven?

Het wordt al jaren aangekondigd: er zijn straks niet genoeg werkenden! Voel de huiver. Het is dan ook een spookverhaal.

De spokers verwarren gretig potentiële beroepsbevolking (het aantal personen op arbeidsleeftijd, tussen 15 en 64 jaar, volgens de Europese definitie), actieve bevolking (aantal werkenden en werklozen, ook oudere werklozen) en effectief werkende bevolking (aantal werkenden). Stel dat de potentiële beroepsbevolking daalt, dan moet de actieve en/of de werkende bevolking nog niet mee dalen. Het aantal werkenden kan zelfs nog stijgen, zeker in België, waar slechts twee van de drie op arbeidsleeftijd werkt.

Maar die veronderstelling is niet eens nodig. Want de bevolking op arbeidsleeftijd gaat niet dalen. Niet binnen 5 jaar, niet binnen 20 jaar, niet binnen 50 jaar.

Er waart een spook door Europa en het is grijs en gepensioneerd. Politici, economen, beleids- en opiniemakers in heel Europa manen ons om de haverklap aan tot langer werken en later pensioneren. Want er is een fundamentele pensioenhervorming nodig. Maar welke?

Dit boek weerlegt de onheilsberichten waarmee bankiers en verzekeraars zich graag vermeien en waarmee economen en journalisten zich graag *vergrijzen*. Het legt ook uit en rekt voor wat kan gedaan worden. Lees dit boek en bezweer alle spoken en hersenschimmen.

GILBERT DE SWERT was hoofd van de ACV-studiedienst en betrokken bij alle pensioendiscussies van gisteren en vandaag. Hij is een erkend *ghostbuster* en verdreef eerder al eindloopbaanverzinsels (*50 grijze leugens*, 2004) en crisisduivels (*CrisisMoordenboek*, EPO, 2010).

‘Geloof U ook geen fluit van de kapitalistische praatjes van de drie Pauls (De Grauwe, D’Hoore en Huybrechts)? Lees dan het *CrisisMoordenboek* van Gilbert De Swert.’

– Paul Claes, schrijver, in *Knack*

www.epo.be

